Závodny László

A hivatásos tiszthelyettesi és tiszti állomány utánpótlása

A katonai hivatás férfias, nagy felelősséggel járó életpálya és életforma, amely nem állhat távol egy mai modern, sokoldalú érdeklődésű, változatos életre vágyó fiatalembertől. A hivatásos katonai pálya nem csupán egy a sok foglalkozás közül, hanem olyan, teljes értékű embert formáló hivatás, amely magában foglalja számos közismert, korszerű szakma vonzó elemeit.

A katonai vezetők (parancsnokok) a rájuk bízott katonai szervezetben irányítják és végzik a katonák kiképzését, nevelését, vezetik a harci tevékenységet (békében annak gyakorlását), biztosítják a haditechnika megbízható üzemeltetését, irányítják alegységük mindennapi életét, és gondoskodnak beosztottaik mindenoldalú ellátásáról. A technikai szakemberek a haditechnikai eszközök üzemben tartásával, ellenőrzésével, karbantartásával, javításával és kiszolgálásával teremtik meg és biztosítják a csapatok harci tevékenységének technikai feltételeit. A gazdálkodási szakemberek biztosítják a csapatok tevékenységének anyagi, pénzügyi hátterét, az élelemmel, a ruházattal, a lőszerrel, az üzemanyaggal és a karbantartó anyagokkal való ellátást, a harctevékenység és a mindennapi élet anyagi feltételeit.

Ország-világ előtt ismert, hogy a rendszerváltás után több lépésben megindult a Magyar Honvédség átszervezése, működésének a demokratikus jogrendszerhez történő illesztése, ennek során a hivatásos állomány új felkészítési rendszerének kimunkálása, valamint az ezt biztosító intézményrendszer átalakítása, kialakítása.

Jó fél évvel vagyunk a madridi döntés után, melynek alapján a NATO-tagországoktól hazánk meghívást kapott a világ legnagyobb és legerősebb védelmi szervezetéhez való csatlakozásra. Pár hónappal vagyunk a népszavazás után, melyen a szavazók több mint 80%-a voksolt a NATO-hoz történő csatlakozás mellett, mert hazánk biztonságát e közös védelmi rendszerben látta politikailag, katonailag és pénzügyileg biztosíthatónak.

Milyen minőségű haderővel, milyen felkészültségű, felkészítésű hivatásos állománynyal fogunk rendelkezni az új európai struktúrában, mit tettünk eddig és hol tartunk most a felkészítésben, hiszen 1999 áprilisáig, a NATO-hoz történő tényleges csatlakozásig alig több, mint egy év áll előttünk.

A válasz az iskolarendszerű felkészítésben, tisztek esetében a katonai felsőoktatás, tiszthelyettesek és zászlósok esetében a közoktatás és a katonai szakképzés területén keresendő. Szinte permanens a képzési, képesítési követelmények hozzáigazítása az új kihívásokhoz, de folyamatos az intézményrendszer átalakítása is, melyet egyrészt az új célok, másrészt a haderő létszámának és költségvetésének radikális csökkentése követelt meg.

Körültekintve a világban azt láttuk, hogy állománystruktúránk az átalakítás kezdetén lényegesen különbözött más, elismert haderőkétől. Igen rossz volt a tiszthelyettesek aránya a tisztekhez képest, s ugyanez tükröződött az egyes tevékenységi körök eloszlásában, s az ezekre történő felkészítésben is.

A Magyar Honvédség átalakításának tehát egyik lényeges eleme az egyes állománykategóriák létszámának, tevékenységi körének megváltozatása. Ennek során a tiszthelyettesi,

zászlósi kategória a korábbiaknál fontosabb szerephez jut, feladatkörük bővül, felelősségi területük szélesedik. Egyre kiemeltebb szerepük lesz a csapatok életében, az oktatásban, a kiképzésben, a nevelésben, a mindennapok irányításában, a szolgálati rendszerek operatív működtetésében, a technika szakértésében. Új fogalmak és igények jelentek meg, mint a NATO-kompatibilitás és az interoperabilitás, amelyek tovább determinálják tevékenységünket.

A demokratikus jogrend hatásai

A rendszerváltozás óta feszített ütemű jogalkotó munka igyekszik a demokratikus rend és működés jogszabályi kereteit biztosítani. Ennek alapvető eleme a módosított Alkotmány, mely az ország védelmi céljait, feladatait is meghatározza.

Erre épül a katonai terület jogi szabályozása, így:

– törvény a honvédelemről (1993);

– kormányrendelet a törvény végrehajtásáról (1993);

– törvény a hivatásos szolgálatot teljesítőkről (1996), mely megszabja, hogy hivatásos tiszthelyettesi, zászlósi állományba csak érettségivel, tiszti állományba csak felsőfokú végzettséggel rendelkező személy nevezhető ki;

– törvény a hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítőkről (1996);

– kormány- és miniszteri rendeletek ezek végrehajtásáról.

Az Országgyűlés a Magyar Honvédség átalakításának célkitűzéseit, feladatait a 85/1995. és a 88/1995. számú határozataiba foglalta, végrehajtására a honvédelmi miniszter utasítást adott ki. E szabályozók szerint a tisztképzést az ország felsőoktatási rendszerében, a tiszthelyettesi felkészítést a hazai szakképzés rendszerébe illesztve kell megvalósítani. Ezzel együtt meghatározták a haderő és ezen belül az egyes állománykategóriák létszámát is.

Egyes megítélések szerint talán jobb lett volna az általános polgári szabályozások helyett a területspecifikus szabályozás, az eltérések hangsúlyozása, s így az eltérő jogosultságok birtoklása. Mások szerint a civil szabályozások nem hogy megkötnék a kezünket, hanem magas színvonalú, egységes keretet adnak katonai képzési rendszerünknek is. E vita végére tett pontot tehát a Parlament az 1995. évi határozataival.

Az 1993. évi törvények és azok 1996. évi módosításai a felsőoktatásról, a közoktatásról és a szakképzésről, továbbá a kormány- és miniszteri rendeletek ezek egyes területeinek szabályozására, különös tekintettel az iskolarendszer működtetésére és a szakmai vizsgák szervezésére, egyáltalán nem azt jelentik, hogy a katonai tartalmi követelményekből akár jottányit is engedni kellett volna. Sőt, a társadalom várta, hogy nyíltan megjelenítsük, minden állampolgár számára hozzáférhetővé tegyük követelményeinket.

A tiszthelyettesképzés máig vezető útja

Ahhoz, hogy megértsük, miért beszélünk oly sokat gyökeres átalakításról, sokszor reformról, és mit jelent ez egyfelől a hadsereg, másfelől a társadalom számára, és hogy eldönthessük, késésben vagyunk-e a tiszthelyettesképzés átalakításával, vagy esetleg már a megfogalmazható igények előtt járunk, tekintsük át röviden eddigi tiszthelyettesképzésünket.

Aki a katonai területet figyelemmel kísérte, láthatta, hogy hadseregünk szaktiszthelyettes-képzése az elmúlt két évtized alatt igen sokat fejlődött, és bár a képzés tartalmát mindig a hadsereg fegyvernemei és szakszolgálatai előtt álló feladatok, s az általuk meghatározott igények szabták meg, struktúrájában, formájában, eredményeiben egyre több lett a kapcsolat a polgári szakképzés és a tiszthelyettesképzés között.

A hivatásos tiszthelyettesi állománykategória 1957. évi rendszeresítésétől kezdve általában nem sikerült összhangot teremteni a mennyiségi és a minőségi követelmények kö-

zött. Az adott történelmi és társadalmi körülmények között a mennyiségi utánpótlás került előtérbe. Így a tiszthelyettes csak megnevezésében tűnt a tiszt helyettesének, valójában a két állománykategória között műveltségi, motivációs és egzisztenciális szakadék húzódott.

Egészen az 1960-as évek közepéig történhetett a minőségi követelmények nélküli tiszthelyettesi utánpótlásnak, azaz éppen annak a kategóriának az elhanyagolása, mely a legtöbbet érintkezik a sorállománnyal. Így alakulhatott ki a társadalomban az a kedvezőtlen kép – a „faragatlan őrmester" képe –, melynek kihatásai a mai napig is éreztetik hatásukat.

Az 1960-as évek közepétől végre kiképző központok vették át a hivatásos tiszthelyettesi felkészítés feladatait. A kétéves képzés végén kibocsátott tiszthelyettesek csak a honvédségen belül elismert és felhasználható szakképesítést kaptak. Bár történtek lépések a szakmunkásképzéssel történő elvi egyenértékűsítésre, a polgári élet gyakorlata, azaz a munkaerőpiac ezt figyelmen kívül hagyta.

Az 1970-es évek elején a hadseregben felismerték, hogy a hivatásos állomány utánpótlását csak úgy lehet állandósítani, ha a honvédség lépést tart az állami oktatás aktuális folyamataival, illetve számol annak fejlesztési lehetőségeivel és tendenciáival. Ennek alapján kezdték meg 1975-ben egy szakterületen (Szabadszálláson) a 3+1 éves, iskolarendszerű, a polgári szakmunkásképzésre alapozott szaktiszthelyettes-képzést. E képzésben a honvédség által igényelt szakmai tartalmat (1 év) beépítették az Országos Szakmunkásképzési Jegyzék szerinti (3 év) szakmunkásképzésbe. A végzősök az állami szakmunkásvizsgával együtt tettek tiszthelyettesi kibocsátó vizsgát, így egyszerre kaptak államilag elismert szakmai és a katonai pályára jogosító katonai végzettséget. 1982-ben még egy iskolával és képzési szakkal bővült ez a forma.

Az újabb fejlődési szakasz 1984-ben vette kezdetét, amikor négyéves, a polgári értelmezésnek is megfelelő szakközépiskolai felkészítés kezdődött nyolc szakon, illetve nyolc helyőrségben. Ez már az utánpótlás minőségi fejlesztését szolgálta, hiszen a képzés állami rendszerű érettségi képesítő vizsgával és természetesen tiszthelyettesi kibocsátó vizsgával járt. Ugyanakkor e képzés csak a műszaki területekre, a szaktiszthelyettesi utánpótlásra korlátozódott; a parancsnoki szakokra a képzés továbbra is a kiképző központokon, két év időtartamban, de állami vizsgarendszerhez nem kötötten történt.

Határozott tartalmi fejlődése ellenére sok bírálat érte e négyéves képzést, amiért túl sokat vállalt egyszerre. Eleget tenni a középiskolai általános műveltségi feladatoknak, biztosítani a szakközépiskolai szakmai követelmények teljesítését, s egyben megadni a teljes értékű katonai-szakmai felkészítést is, mindezt nem lehetett maradéktalanul. Ezért az avatás után fegyvernemenként szervezett három-hat hónapos ismeretkiegészítő vagy első beosztásba felkészítő tanfolyam segítette a fiatal tiszthelyettesek pályakezdését.

1991-ben ismét lényeges változások történtek. Megszüntették a kiképző központokat, ezzel együtt a kétéves parancsnoki tiszthelyettesképzést a katonai főiskolákra helyezték át. Így a főiskolák a tisztképzés mellett az azonos szakon folyó tiszthelyettesi képzést is végezték. Ezzel együtt a tiszthelyettesképzésre való jelentkezés feltétele az érettségi vizsga lett.

A hirtelen megemelt követelmény miatt jelentősen csökkent a jelentkezők száma. A tisztképzésre jelentkezettek közül átirányítottak között igen nagy volt a lemorzsolódás, mely a jelölt csalódásából, a tiszti, tiszthelyettesi képzések és pályaértékek közötti különbségek felismeréséből, nem utolsósorban pedig a módszertani hibákból adódott.

A nyolc szakközépiskolán kívül egyéb intézmények is tartoztak a katonai iskolarendszerhez, így honvéd kollégiumok és gimnáziumok, melyek a 14–18 éves korosztály oktatásában, s a katonai pályára történő motiválásban kaptak szerepet. Tetemes költségeik és alacsony hatékonyságuk miatt azonban a kollégiumokat megszüntettük, s mindössze két gimnázium maradt közoktatási céljaink és igényeink kielégítésére. Igaz, hogy ez nem szerves része a tiszthelyettesképzésnek, azonban az iskolarendszer intézményeinek csökkentése és átalakítása a rendszer minden elemére kihatott, illetve még ma is érezteti hatását. Különösen azért, mert a

széttagolt iskolarendszer fölé egy középirányító szervet hoztak létre, mely 1997. augusztusi megszűnéséig szervezte és vezette az iskolák tevékenységét és az iskolarendszer átalakítását.

Ez időben kezdett megvalósulni az egységes nevelési célkitűzés, az egységes fenntartási, működtetési, valamint felvételi rendszer. Létrejött egy egységes egészségügyi, pszichológiai és alkalmassági vizsgálati rendszer, mely az utóbbi két évben már a testi-fizikai alkalmasságvizsgálattal párosult.

Még mindig az 1991-es változásokhoz tartozik, hogy a szakközépiskolákban megkezdődött a 4+1 éves rendszerű képzés. Ennek tartalma a négyéves műszaki szakközépiskolai képzés, valamint az arra épülő egyéves technikusi és tiszthelyettesi követelményrendszer teljesítése.

A történelmi események azonban túl gyorsan követték egymást, így alig indult be az 1991-es rendszer, máris megkezdődött annak gyökeres átalakítása.

Egyes megítélések szerint talán jobb lett volna az általános polgári szabályozások helyett a területspecifikus szabályozás, az eltérések hangsúlyozása, s így az eltérő jogosultságok birtoklása. Mások szerint a civil szabályozások nem hogy megkötnék a kezünket, hanem magas színvonalú, egységes keretet adnak katonai képzési rendszerünknek is. E vita végére tett pontot tehát a Parlament az 1995. évi határozataival.

Visszatekintve a bemutatott időszakra, a jövő szempontjából néhány megszívlelendő tapasztalatot rögzíthetünk:

– a tiszthelyettesképzés soha nem a társadalmi, hanem mindig csak a katonai-szakmai igények kielégítését szolgálta, s kifejezetten katonai, azaz a hadseregen belül felhasználható képesítést biztosított;

– éppen a társadalmi (erkölcsi és anyagi) elismertség hiánya inspirálta a képzési rendszer gyakori átalakítását, hogy legalább a tiszthelyettesi pálya választásához vezető utat vonzóbbá tegyék;

– a tiszthelyettesi kar előtt nem volt „pályakép", az életből hiányzott a továbbfejlődést ösztönző motiváció, s emiatt igen nagymérvű volt a pályaelhagyás;

– a jelentős létszámhiányokat elsősorban mennyiségi oldalról igyekeztek pótolni, így a minőségi követelmények rendszeresen háttérbe szorultak mind az iskolai felvételi követelmények, mind pedig a tanulmányi követelmények teljesítése terén;

– a pályaválasztáshoz a beiskolázási motivációt erősítették, az iskolát igyekeztek vonzóbbá tenni, ami a gyakoribb átalakításokat és az iskolarendszernek a polgári élethez való közelítését eredményezte;

– a 14–18 éves korosztály iskoláztatása inkább szolgált szociális és korai pályához kötési célokat, mintsem tudatos pályaválasztást és pályára való felkészülést;

– a képzési idő túl hosszú volt, a képzés ennek megfelelően drága, a kibocsátott kis létszám miatt pedig nem kellően hatékony;

– az iskolákat katonai szervezetként, a katonai anyagi-pénzügyi szabályok és ellátási rend szerint működtették;

– a képzési rendszer gyakori alakítgatása miatt szinte egyik rendszer sem futotta ki az idejét, így értékelhető tapasztalatokkal nem tudott szolgálni;

– tiszthelyettesi pályakép hiánya miatt a képzési, illetve iskolarendszer magára maradt.

A két fogalom ugyanis egymástól el nem választható, a kettő viszonyában az életpálya a meghatározó, melyet a képzés mindenkor kiszolgál.

A gyökeres átalakítás alapjai

A tiszthelyettesképzés gyökeres átalakításának társadalmi, gazdasági és haderőszükségleti alapjai vannak, melyek kölcsönösen összefüggenek és áthatják egymást. Ezért az átalakítás egyes összetevőit illetően önmagában egyik ok sem, inkább csak nagyobbrészt meghatározó.

Első helyen a társadalomban, ezen belül is az oktatásügyben zajló folyamatokat tekinthetjük meghatározónak, melyek jogszabályi kereteit az 1993. évi oktatási törvények adják. Így a felsőoktatásról szóló törvény olyan feltételeket és követelményeket állít a felsőoktatási intézményekkel szemben, melyek kizárják, hogy valamely felsőoktatási intézmény egyben a hadsereg kötelékében működő hadrendi szervezet legyen. Emiatt a katonai főiskolákról le kellett választani az ott folyó kétéves tiszthelyettesképzést, melyet a honvédelemről szóló törvény éppen katonai szervezetnél rendel végrehajtani.

A közoktatásról szóló törvény kitolja az általános műveltségi képzés idejét a 10. osztályig, a 11–12. osztályokban is csak szakmai alapozást engedélyez, így szakképzés – mint tiszthelyettesképzés – csak a középiskola befejezése után kezdhető. Ez teljesen gazdaságtalanná és feleslegessé tette a 14–18 éves korosztály katonai szakközépiskolai képzését, illetve e rendszerben tulajdonképpen gimnáziumi képzését, ami ezen szakközépiskolák 1996–1999 közötti folyamatos felszámolását eredményezi.

A szakképzésről szóló törvény hatályon kívül helyezi az Országos Szakmunkásképzési Jegyzéket, s lezárja a szakmatanulás korábbi korszakát. Az új, Országos Képzési Jegyzékre olyan szakmák felvételét engedélyezi, melyek követelményrendszerét szakmai és államigazgatási szűrések után jogszabályban teszik közzé. A szakképzés különválik az általános műveltségi képzéstől, s arra épülve, az után folytatható. A szakmai megítélés és minősítés területén a szakmai és gazdasági kamarák meghatározó szerepet kapnak. A Magyar Honvédségen belül a kamarai jogköröket az illetékes szakmai irányító szervezetek gyakorolják.

Az egyes képzési szakok engedélyeztetése, indítása, a szakmai vizsgáztatás egyes feltételeinek megteremtése és a vizsgáztatás minőségének biztosítása, továbbá a központi képzési dokumentumok kiadása a szakirány szerint illetékes miniszter hatásköre.

Az Országos Képzési Jegyzéken szereplő szakmák a szakképesítések nemzetközi összehasonlító rendszere (ISCED: International Standard Classification of Education) szerint kerülnek besorolásra, ami a nemzetközi összehasonlítást és a kölcsönös elismerést teszi lehetővé.

Ezek alapján nyílt a honvédelmi tárcának is lehetősége arra, hogy a katonai-szakmai igények, tehát a fegyvernemek és szakcsapatok igényei alapján 1993-ban huszonegy katonai szakképesítés kerüljön fel az Országos Képzési Jegyzékre. Ezzel a katonai szakképzés az állami szakképzés részévé vált, s megteremtődött annak feltétele, hogy a tiszthelyettes- és zászlósképzésben át lehessen térni az iskolarendszerű, az állam által elismert szakképesítést adó szakképzési rendszerre.

A képzés fejlesztésének ez az útja és formája bizonyíthatóan a maastrichti európai szabályozás elvéhez kapcsolódik amely kimondja, hogy olyan nemzeti szakképzési politikát kell működtetni, amely az emberi tevékenységnek a társadalom egészében értelmezett szakmai minőségét próbálja a képzéssel segíteni. Nem csupán a képzettség megszerzését szolgálja, hanem a továbbképzést, az átképzést, s általában mindazon emberi tevékenységek lehetőleg összhangban történő kezelését, amelyeket az oktatás oldaláról elősegíthetünk.

A kialakított rendszer segítségével elérhető, hogy a szakmai képzettségek egymásra épüljenek. Figyelembe veszi a rendszerhez kapcsolódó iskolaszerkezet adottságait, illetve azokat is úgy alakítja, hogy a képzés eredménye és megvalósítása megfeleljen a haderőfejlesztésben megfogalmazott alapelveknek. E képzési forma azt vállalta fel, hogy a legkritikusabb és legnagyobb létszámot érintő hivatásos tiszthelyettesi felkészítési rend-

szert összhangba hozza a fentebb megfogalmazott követelményekkel és elvekkel. Alulról felfelé megteremti a képzés és alkalmazás szempontjából hasonló problémákat mutató tiszthelyettes és zászlós kategóriák és foglalkoztatások közötti átjárhatóságot.

Első lépésben tizenegy szakképesítés – összesen harmincegy szakirány – szakmai és vizsgakövetelményeit dolgozták, illetve dolgoztatták ki a szakmai-katonai szervek mint a képzés eredményének legilletékesebb felhasználói. E követelményeket többszörös szakmai kontroll után a honvédelmi miniszter 1995-ben jogszabályban tette közzé. Ezek az egy év időtartamú, iskolarendszerű, nappali képzési formában folytatott, első tiszthelyettesi munkakörre (rajparancsnok, szerelő, műszerész) felkészítő tiszthelyettesi képzés követelményei.

Második lépésben a harmincegy szakirányban a magasabb szintű képesítést (szakaszparancsnok, technikus, zászlós) biztosító szakmai és vizsgakövetelmények kidolgozására és kiadására (1997) került sor. A képzés időtartama alapvetően két év (benne természetesen az első egy év is), ahol a második év követelményei már nem csak nappali képzési formában teljesíthetők. A két képzési szakasz (évfolyam) között rövidebb-hosszabb idő telhet el, melyet a beosztásra való felkészülés igénye, illetve a tiszthelyettesi pályán való előrehaladás feltételei határoznak meg.

Az egyéves képzés keretében 1368, a kétéves képzésben pedig 2700 tanóra áll rendelkezésre a hallgatók felkészítésére. Ezen belül az általános katonai felkészítés tartalma és óraszáma minden szaknál megegyezik (egységes), mely az egyéves képzésben 396, a kétéves képzésben 756 tanóra. A szakmai felkészítésre az összidő mintegy kétharmada áll rendelkezésre.

Minthogy egyetlen iskola sem készíthet fel a szakirány valamennyi konkrét munkaterületére, ezért a végzett tiszthelyettesek avatásukat és kinevezésüket követően tanfolyam keretében készülnek fel az első katonai beosztásukra.

A tiszthelyettesképzés megváltoztatásának eredményeként ma már nem civil szakmát adunk a tiszthelyettesek és zászlósok kezébe, amit a hadseregben is hasznosítani lehet, hanem olyan katonai felkészítést és szakképesítést, melyet képzési szintjénél és tartalmánál, valamint a jog erejénél fogva a társadalom is elfogad és állami szakképesítésként elismer.

E céloknak megfelelően történt a katonai szakképzés intézményrendszerének átalakítása is. A szakközépiskoláinkat folyamatosan, három év alatt, az ott folyó képzés kifuttatásával megszüntetjük. A katonai főiskolákon a tiszthelyettesképzést befejeztük.

Az új rendszerű tiszthelyettesképzés beindítása

A jogszabályi keretek megteremtése csak előfeltétel volt az új rendszerű szakképzés megkezdésének. Az időigényes államigazgatási folyamatok és a szakmai követelményrendszerek sok egyeztetést igénylő kidolgozása megfelelő időt biztosított arra, hogy a hadsereg elvben és lélekben, elméletileg és gyakorlatilag is felkészüljön az új rendszer elfogadására és alkalmazására.

Nem volt egyszerű feladat megértetni, hogy a tiszthelyettesképzés és annak iskolarendszere akkor is a katonai-szakmai igényeket fogja kielégíteni, ha a polgári élettel azonos szakképzési fogalmakat használunk, továbbá hogy az államilag elismert képesítés nem civil képesítést jelent. Ugyanígy gondot okozott, hogy a követelményrendszer kidolgozásának és megjelentetésének formai azonossága nem jelent-e engedményt a katonai követelményekből.

Komoly vitát váltott ki az is, hogy a katonai szakképzést folytató iskola a vonatkozó törvények szerinti megnevezést vagy pedig a tiszthelyettesképzésre vonatkozó elnevezést használja. Sokan vélelmezték, hogy ha a tiszthelyettes szó hiányzik az iskola megnevezéséből, az már akkor nem is tiszthelyettesképzés. Pedig a műszaki felsőoktatási in-

tézmények megnevezésében sem szerepel a mérnök vagy mérnökképzés szó, mégsem kétséges, hogy azokon mérnökképzés folyik.

A Magyar Honvédség átalakítására vonatkozó 1995-ös országgyűlési határozat után egymást követték a jövő haderejére, személyi állományának összetételére, a beosztások strukturálására vonatkozó elgondolások, melyek azonban csak 1997 végére valósultak meg, további nyitott kérdéseket hagyva a tiszthelyettesi és zászlósi állománykategóriák, illetve a szerződéses és hivatásos jogviszonyban állók munkaköreinek egyértelmű szétválasztása terén. Ez pedig kihat a szükséges felkészültségi szintek és tartalmak, azaz az előképzettségi és képzési igények hiteles meghatározására.

Ilyen körülmények között indítottuk be mégis az Országos Képzési Jegyzéken szereplő szakirányokban az új követelményű és tartalmú képzést. Először 1995-ben, tizenöt szakirányban, több mint kétszáz fővel, a még működő szakközépiskolákon. Ez lehetővé tette egyrészt, hogy tapasztalatokat szerezzünk az új képzési formáról, másrészt lehetőséget adott a meglévő tanári állomány átcsoportosítására, felkészítésére, hiszen a középiskolai osztályok kifuttatásával azok száma – így tanárigénye is – folyamatosan csökkent. A tanároknak az új tartalmak mellett új módszerekkel kellett készülniük, hiszen ez a képzés érettségi után a felnőttképzés kategóriájába tartozik. Itt a tanár–hallgatói viszony és motiváltság már más, mint a korábbi tanár–diák kapcsolatban volt.

Eközben már folyt a katonai középiskolai és felsőoktatási hálózat átalakítása, az intézmények számának csökkentése, az új tiszthelyettesi szakképzés intézményeinek létrehozása. 1996 szeptemberében kezdte meg működését az a három szakképzést folytató iskola, melyek hosszabb távon szolgálják majd a Magyar Honvédség tiszthelyettesi és zászlósi utánpótlását, valamint az életpályán szükséges felkészítéseket.

A három szakképző iskola önálló közoktatási intézmény, melyek egyrészt a korábbi katonai főiskolák bázisának elkülönített részén települnek, másrészt viszont a felsőoktatással közösen használják a képzési szakirányok szaktantermeit, oktatási egységeit s egyéb objektumait. Ez csak korrekt, a két intézmény között megkötött együttműködési szerződés alapján lehetőséges, melyeket az ellenérdekek fokozatos felszámolásával 1997 végére alakítottak ki.

Az új rendszerű tiszthelyetteképzés jellemzői

A hivatásos tiszthelyettesi, zászlósi állományba kerülés alapvető feltételei: érettségi vizsga, pályaalkalmassági megfelelés, egészségügyi és fizikai alkalmasság:

– a tiszthelyettesképzés az országos szakképzés részeként, a szakképzést folytató középiskolákban történik;

– a tiszthelyettesképzésbe való bekerülés önkéntes jelentkezés alapján, felvételi eljárás keretében valósul meg;

– a felvételt nyertek teljes képzése a szakképző iskolában folyik;

– a képzés végén a hallgatók szakmai vizsgán adnak számot felkészültségükről;

– a végzettek államilag elismert katonai szakképzettséget, s erről állami bizonyítványt kapnak;

– az iskolarendszerű katonai szakképzés megszervezésére, végzésére csak a katonai oktatási intézmények jogosultak;

– az OKJ szerinti szakképzés a ráépülő továbbképzésekkel a teljes életpályára biztosítja a szakirányú felkészítést és szakmai fejlődést.

E jellemzők többsége talán már az első rátekintésre is természetesnek tűnhet, mégis tartozik hozzá némi magyarázat.

1. Az érettségi vizsga új követelmény, melyet jogszabály ír elő. Kötelezővé tételét komoly viták előzték meg, hiszen ilyen szintű követelményt nem sok országban támasztanak a tiszthelyettesekkel szemben. Korábban valóban meg lehetett maradni a pályán e

nélkül is. Mára azonban megváltozott mind a közeg, melyben a tiszthelyettes dolgozik, mind pedig az eszközrendszer, melyet munkájában felhasznál. A közeg változása azt jelenti, hogy a bevonuló sorállomány képzettségi, műveltségi szintje mind magasabb színvonalú, ugyanis a közoktatás fejlesztésének koncepciója pont azt tűzte célul, hogy a kötelező iskoláztatás időtartamát, s benne az általános értelmiségi felkészítés szakaszát megnyújtsa, és általánossá tegye a fiatalság részére az érettségi vizsgát. Ennek keretében korszerűsödött az oktatás tartalma, s olyan műveltségtartalmak jutnak döntő szerephez, mint a társadalmi ismeretek, a demokratikus jogrend és jogállamiság alapismeretei, egy-két nyelven való idegen nyelvi felkészítés, informatikai-számítástechnikai ismeretek, melyeket már a 21. század követelményeire történő felkészülésként is értékelhetünk. E kondíciókkal rendelkező, középiskolát végzett populáció adja a reguláris haderő utánpótlásának egyik forrását.

2. A fiatalok döntő része a középiskola után vagy a szakképzésben, vagy a felsőoktatásban tovább tanul. A szakmai tanulás ma már az Országos Képzési Jegyzékben szereplő, államilag elismert szakképesítések megszerzésére irányul, melyek zömében a középiskolai végzettségre építenek, s az 1–3 éves képzési idő alatt magas színvonalú tudást biztosítanak. Az ilyen felkészültséggel rendelkezők egy része sorállományúként fog szolgálatot teljesíteni, de az ilyen tartalmú felkészültség az alapja a szerződéssel határozott időre történő tiszthelyettesi szolgálat vállalásának is.

A fiatalok döntő része a középiskola után vagy a szakképzésben, vagy a felsőoktatásban tovább tanul. A szakmai tanulás ma már az Országos Képzési Jegyzékben szereplő, államilag elismert szakképesítések megszerzésére irányul, melyek zömében a középiskolai végzettségre építenek, s az 1–3 éves képzési idő alatt magas színvonalú tudást biztosítanak. Az ilyen felkészültséggel rendelkezők egy része sorállományúként fog szolgálatot teljesíteni, de az ilyen tartalmú felkészültség az alapja a szerződéssel határozott időre történő tiszthelyettesi szolgálat vállalásának is.

3. A hadseregbe kerülők harmadik csoportja a felsőoktatási intézményekben folytatott tanulmányok bejezése után felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Mérnökök és közgazdászok, bölcsészek és orvosok kerülnek így a tiszthelyettesek kezei alá. De ugyancsak az átalakuló és elismerten magas színvonalú felsőoktatási rendszerből kerülnek ki a tisztek is, kiknek a tiszthelyettesek a korábbiaknál felelősebb, önállóbb és közvetlenebb munkatársai lesznek.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tiszthelyettes általános műveletségi és szakmai színvonalát is ehhez a társadalmi közeghez kell viszonyítani, az előbb bemutatott felkészültségű fiatalok csoportjait kell kiképezni, nevelni, meggyőzni és előttük példamutatással szolgálni, s e tekintetben a középiskolai végzettség, az érettségi az, ami a szükséges alapfeltételeket biztosítja.

Erre épülnek azok a szociológiai, pszichológiai, nevelői és szakmai felkészítések, melyek birtokában a tiszthelyettesi tevékenységi kör betölthető.

A fizikai, egészségi, lélektani követelményeket talán nem szükséges részletesen kifejteni. Mindenki előtt megjelenik a kép, amikor a tiszthelyettesek kerülnek szóba, melyet egy korábban látott filmre vagy egy irodalmi élményre építenek. Ez a kép a nehéz fizikai és pszichikai terhelésnek kitett tiszthelyettes képe, aki a katonáival együtt küzd ádáz körülmények között a feladat teljesítéséért, vagy éppen veszélybe került, nemegyszer sú-

lyosan sebesült társaik megmentéséért. És ami a filmben egyszeri alkalom, arra a mindennapi céltudatos tevékenységgel kell felkészülni, ami a fizikai terhelések elviselését szolgálja, s ami egészséges testet és lelket kíván.

A tiszthelyettesnek minden szempontból meg kell felelnie a példaképpel szembeni követelményeknek, így magatartásával, fellépésével, egyáltalán megjelenésével is, ami a testsúly és a testmagasság, a testi felépítés arányosságában is kifejeződik. E követelményeket mind katonai, mind egészségügyi és lélektani szempontokból jogszabály tartalmazza, tehát a jogszabályi előírásoknak való megfelelés a pályára kerülés, sőt a tiszthelyettesi képzésbe való bekerülés alapfeltétele.

A tiszthelyettesképzés az országos szakképzés részeként, a szakképzést biztosító középiskolákban történik. E középiskolák a korábban bemutatott folyamat eredményeként jöttek létre és kezdték meg működésüket 1996 szeptemberében. Az iskolákat a honvédelmi miniszter alapította, működésük és működtetésük a közoktatásról és a szakképzésről szóló törvények alapján történik. Jogállásukra olyan kettősség jellemző, hogy egyrészt közoktatási intézmények, azok szabadságjogaival, másrészt a katonai struktúrához tartozó szervezetek, az ebből fakadó kötelezettségekkel, hiszen a katonai szakképzést a honvédelemről szóló törvény katonai szervezetnél rendeli végrehajtani.

A tiszthelyettesképzésbe való bekerülés önkéntes jelentkezés alapján, felvételi eljárás keretében történik.

Jelentkezni a jelentkező lakóhelye szerint illetékes hadkiegészítő parancsnokságon vagy közvetlenül a szakképzést végző iskolánál lehet. A jelentkezők először a katonai alkalmasságot megítélő sorozáson vesznek részt. Ennek időkereteit törvény rögzíti, konkrét idejét a sorozó központ és az iskola közösen határozza meg. A sorozás alatt az egészségi, lelki és fizikai alkalmasságot vizsgálják. Az alkalmas minősítés birtokában az iskolában folytatódik a felvételi eljárás, ahol először testnevelési normakövetelményeket kell teljesíteni, majd az ismeretszint értékelése következik. Ez egyszerű azok esetében, akik rögtön a középiskola végzése után kezdenék a katonai szakképzést, mert a megítélés alapja a közös írásbeli érettségi-felvételi vizsgán elért eredmény. Azok részére, akik nem az érettségi évében jelentkeznek, vagy a beiskolázásukra új jelentkezés alapján, keresztféléves rendszerben kerül sor, az iskola dolgoz ki ismeretszint-felmérő anyagot.

Külön szempontként vizsgálja az iskola a jelentkező szakirány-szakterület szerinti alkalmasságát, rátermettségét. Mindezek eredményét biztossági beszélgetésen összegzik.

A felvételt nyertek teljes képzése a szakképző iskolákban történik.

A folyamat egy általános katonai felkészítéssel kezdődik, melynek során a szükséges katonai alapképzést kapják meg a jelöltek. Ennek időtartama egy hónap.

Ez után kezdődik az OKJ szerinti, iskolarendszerű szakképzés, a tulajdonképpeni tiszthelyettesi képzés. A képzés egy év időtartamú, melynek során a katonai vezetői és a katonai szakmai ismeretanyag egységes folyamatban integrálódik. A képzés folyamata természetesen úgy is szervezhető, hogy az egyes ismeretanyagrészeket tömbösítjük, s a képzési folyamatot ezek alapján szakaszoljuk. Ez lehetővé teszi területenként az ismeretek és képességek szakaszonkénti mérését, netán az egyes szakaszok más-más helyen történő szervezését.

A képzés végén a hallgatók szakmai vizsgán adnak számot felkészültségükről.

A vizsga tantárgyait, a ráfordítható időt és az értékelés szempontjait az OKJ alapján jogszabállyal közzétett szakmai és vizsgakövetelmények tartalmazzák.

A vizsgák előkészítésének és lefolytatásának rendjét, a szükséges okmányokat, valamint a vizsgabizottságok összeállítására és működésére vonatkozó előírásokat szintén jogszabály tartalmazza, tehát ez is az állami eljárás keretében történik.

E jogszabályi kereteket viszont már a szakképzésért felelős tárca, tehát a Honvédelmi Minisztérium tölti meg tartalommal. Kidolgoztatja és a vizsga napjára biztosítja az írásbeli vizsga kérdéseit, és felkéri a vizsgabizottságok elnökeit. Közzéteszi a képzés köz-

ponti programrendszerét és a szóbeli vizsgák összefoglaló kérdéseit. Elemzi és értékeli az iskolák felkészítő munkáját.

A végzettek államilag elismert katonai szakképzettséget, s erről állami bizonyítványt kapnak. Ez a jogszabályi kereteknél már szerepelt, de hangsúlyozandó, hogy nem elsősorban civil végzettséget vagy polgári szakképzettséget jelent, csak az állami rendszerhez igazított, annak jogi kereteibe ágyazott és előírásainak megfelelően strukturált katonai végzettséget.

A katonai tevékenységek azonban szervesen beletartoznak a társadalmi tevékenységek és folyamatok rendszerébe, számos területen kapcsolódnak a civil tevékenységekhez, sőt sok helyen a civil munkakörökkel azonos szakmai tartalmakat is jelentenek. Tehát ma például nem autószerelőt képezünk, aki jó lesz katonai gépjárműszerelőnek is, hanem katonai gépjárműszerelőt képezünk, aki szükség esetén autószerelői munkakörben is képes lesz helytállni.

Valamennyi adott katonai szakképesítéssel betölthető konkrét katonai, illetve civil munkaterületet, beosztást a jogszabállyal kiadott szakmai követelményrendszer nevesíti, illetve sorolja fel mind a katonai beosztások jegyzéke, mind pedig az állami foglalkozások egységes rendszere (FEOR) alapján.

Az iskolarendszerű katonai szakképzés megszervezésére, végzésére csak a katonai oktatási intézmények jogosultak.

Ezen iskolák általában az alapító okiratukban foglaltak szerint többféle oktatási, képzési feladatot hajtanak végre, sőt az oktatás mellett a katonai pályaválasztásra való orientálást is segítik és nevelési funkciót is végeznek, ezért bentlakásos rendszerűek. A közoktatásról szóló törvény szerint ezek többcélú intézmények, melyek a megnevezésben is tükröződnek.

Így a katonai szakképzés bázisiskolái:

– a Budapesti Katonai Szakképző Iskola és Kollégium;
– a Szentendrei Katonai Szakképző Iskola és Kollégium;
– a Szolnoki Katonai Középiskola és Kollégium.

A tárca közoktatási intézményhálózatához tartozik még:

– a győri Béri Balogh Ádám Honvéd Középiskola és Kollégium;
– az egri Lenkey János Honvéd Középiskola és Kollégium.

Ezek fő profilja a katonai felsőoktatás és katonai szakképzés számára középiskolai végzettségű fiatalok képzése, nevelése.

A katonai szakképzésbe a katonai felsőoktatási intézmények jövőbeni bekapcsolódása várható az akkreditált felsőfokú szakképzés területén. Ennek feltételeit külön jogszabály tartalmazza. Az ilyen (ISCED szerint 5.5.) szintű képzési szakok az OKJ szerinti struktúrában könnyen kialakíthatók, ma azonban az állománytáblák még ezt a szintű felkészültséget nem tartalmazzák.

Az OKJ szerinti szakképzés a ráépülő továbbképzésekkel a teljes életpályára biztosítja a szakirányú felkészítést és szakmai fejlődést.

Az OKJ-ba foglalt szakirányokban a tiszthelyettesképzés egyéves időtartamú. Erre épülnek a kétéves időtartamú zászlósképzések második évei. Tehát a zászlósképzés úgy is felfogható, mint egy kétlépcsős folyamat, melyben először a tiszthelyettessé képzés történik, majd az életpálya megfelelő szakaszán kerül sor a képzés második lépcsőjére, melynek eredménye a zászlóssá képzés.

Ugyanakkor a tiszthelyettesi és technikusi képzés a középfokú szakképesítések körébe tartozik (ISCED szerinti szintkódjuk 5.1. és 5.2.), a zászlósi képzés pedig a felsőfokú szakképesítések (minősített, ISCED kódja 5.4.; vagy akkreditált ISCED kódja 5.5.) körébe.

Mindkét szintű (közép- vagy felsőfokú) szakképzéshez tartozhat a „mester fokozat", mely az életpályán az alapképzettségénél magasabb felkészültséget tanúsít, s ezáltal beosztásban, rendfokozatban előrelépési lehetőséget biztosít.

A mester fokozat követelményeinek kidolgozása és a tiszthelyettesi, zászlósi előmeneteli rendbe való bedolgozása napjaink feladata.

A tisztképzés múltjáról

A jogszabályi és a katonai környezet természetesen ugyanúgy jelen volt a tisztképzés területén is, mint a tiszthelyettesképzésnél. A két terület elkülönülése azonban a képzés formájában és intézményrendszerében is megmutatkozott.

1967-ben kaptak főiskolai rangot a tisztképzés korábbi intézményei, és ennek alapján 1971-ben végeztek először főiskolai diplomával tisztek Budapesten a Zalka Máté (1991-től Bolyai János) Katonai Műszaki Főiskolán, Szentendrén a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán és Szolnokon a Kilián György (1991-től Szolnoki) Repülő Műszaki (Tiszti) Főiskolán.

Ez a lépés tulajdonképpen egy kialakult helyzetet és képzési szintet törvényesített, illetve részesített erkölcsi elismerésben. Ezzel egyesítették a tiszti alapképzést és a polgári felsőfokú képzést.

A képzés eredményeként a tisztek kettős diplomát kaptak: egyszer egy polgári műszaki, illetve tanári szakkal azonos megnevezésű és tartalmú végzettséget, másrészt pedig egy erre épülő, szakirányú katonai végzettséget.

Meghatározónak is nevezhetjük ezt a változást, mert az eltelt három évtized módosításai, alakításai mellett – vagy éppen ellenére – mind a mai napig ez a tisztképzés legfőbb jellemzője. Ez érvényre jutott akkor is, amikor a hagyományos tantárgyrendszerű oktatásról áttértek a „tevékenységi kötök" (kiképző, vezető, napi élet irányító, technikai eszköz üzemeltető) szerint szervezett képzésre, vagy amikor 1990-ben újjászervezték, s a polgári felsőoktatás fejlesztési tendenciáihoz igazították a képzést.

A tisztképzés második fokozatát a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia jelentette, melyre a tisztek több éves csapatszolgálat után kerülhettek be, s ahol hároméves képzés után 1980-tól már egyetemi szintű, 1986-tól pedig egyetemi másoddiplomát kaptak a végzősök.

A nagy átalakulás folyamata 1992-ben vette kezdetét, amikor a honvédelmi tárca csatlakozott a Felsőoktatás fejlesztése 2000-ig kormányprogramhoz, s ezzel együtt megfogalmazódott a készülő felsőoktatási törvény hatálya alá tartozás igénye. A megindult folyamatok elsődleges célja a katonai felsőoktatás új társadalmi igényeknek való megfeleltetése, s a magyar felsőoktatás egységesülő rendszerébe történő integrálás volt. További motivációt jelentett a felsőoktatásnak az európai fejlődési folyamatokhoz, irányokhoz történő közelítése, továbbá a katonai felsőoktatásban kiadott diplomák társadalmi elismertségének növelésére való törekvés.

A Magyar Honvédség átalakítása a mennyiség radikális csökkentését, s a minőségi fejlesztést követelte meg, amely a rendszer hatékonysági mutatóinak (hallgató/tanár; hallgató/kiszolgáló; költség/hallgató stb.) határozott javítását vonta maga után. Ez egyértelműen a rendszer belső integrációját, a szétaprózott képzési szerkezet ésszerűsítését jelentette. Megfogalmazódott az egységes katonai és nemzetvédelmi felsőoktatási intézményrendszer kialakításának igénye, ahol a katonai terület mellett helyet kap a rendvédelmi terület, sőt a civil szféra honvédelmi és biztonságpolitikai felkészítésének lehetősége is.

A megváltozott tisztképzés jellemzői

Az átalakítás egyaránt kiterjedt a tartalmi és a szervezeti területre.

Tartalmában olyan új képzési szakokat fogalmaztak meg, melyek alkalmasak a megváltozott honvédségi igények kielégítésére, kellően integráltak a képzési hatékonyság növelésére, s eleget tesznek a társadalmi elvárásoknak is. Ennek eredményeként az addig szétaprózott képzési struktúra (18 szak, 54 szakirány) helyett áttekinthetőbb, az egész társadalom számár egyértelműbb és felhasználhatóbb szerkezet alakult ki új katonai és civil szakember-utánpótlást biztosító szakokkal.

E képzési struktúrához alakították több lépcsőben azt az intézményi szervezetet, melynek bázisát a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia adta. A szentendrei és a szolnoki főiskolák beolvadásával létrejött a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE), a mai állapotok szerint a Hadtudományi, valamint a Vezetés- és Szervezéstudományi Karral.

A ZMNE (és a Bolyai Főiskola is) kivált a Magyar Honvédség hadrendjéből és a honvédelmi miniszter által felügyelt állami felsőoktatási intézményként működik, ahol az egyetemi (főiskolai) tanács irányítása és az intézményi autonómia a törvényes működési, a katonai-szakmai tartalmi igények szerinti felkészítés pedig tárcaszintű működtetési feltétel.

A képzés olyan szakértelmiségi tisztek felkészítését célozza, akik korszerű, kiegyensúlyozott hadtudományi, vezetés- és szervezés-, társadalom-, természet- és műszaki tudományi elméleti, továbbá gyakorlati ismeretek birtokában, valamint egy nyelv (egyetemi programban felsőfokú, főiskolai képzésben középfokú) ismeretével képesek a katonai, rendvédelmi, nemzetbiztonsági, polgári és a civil politikai védelmi igazgatási szférában az új követelményeknek megfelelően dolgozni.

A képzési szakok összetétele azt is kifejezi, hogy felsőoktatásunk nemcsak a katonai szektor tisztikarát és vezetői (és szellemi) elitjét kívánja oktatni, hanem sokrétűen, nyitottan, szakmai komplexitással a teljes nemzetvédelmi szférát be kívánja fogadni. Ezt fejezik ki a polgári érdeklődésre számot tartó új szakok (biztonság- és védelempolitikai, védelmi igazgatási, biztonságtechnikai), valamint a határőrség tisztjei mellett a rendőrtisztek, polgári szakértők képzésében (elsősorban egyetemi alapképzésben) szélesebb szerepkört megcélzó törekvések.

Az átalakítás során az egyetemi szervezetbe szellemi erőforrások sora integrálódott az erőforrásokkal történő gazdálkodás hatékonyságának növelése, valamint kapacitásaiknak az oktatásba és annak fejlesztésébe való bekapcsolása érdekében. Ilyenek:
– a Stratégiai és Védelmi Kutató Intézet;
– a Békepartnerségi Katonai Nyelvképző Központ;
– a Leszerelési és Civil Katonai Kapcsolatok Központja;
– a Regionális Környezetvédelmi Kutató Központ.
Más szervezeti elemek a felsőoktatási törvény szerinti intézeti formába rendeződtek. Ilyenek:
– a Társadalomtudományi Intézet;
– a Nyelvi Intézet;
– a Testnevelési Intézet;
– a Repülő Intézet.

A képzési szakok meghatározásához olyan már akkreditált, a védelmi szakhoz közel álló polgári szakokat vettek alapul, amelyek polgári szaktudományos tartalma biztosítja a hitelesíthető civil főiskolai/ egyetemi tudásanyagot a védelmi szakterületen is (például: katonai vezetői szaknál a menedzser szak vagy a biztonság- és védelempolitikai szaknál a nemzetközi kapcsolatok szak stb.). Ez lehetővé teszi a már meglévő és megalapozott képzési programokkal és intézményekkel való közös tevékenységet, sőt egyes területeken a polgári felsőoktatás szakembereinek bevonását is az oktatásba.

Az új képzési szerkezet (ellentétben a nyugati országok egy részében folyó gyakorlattal) megőrzi a katonai felsőoktatás közel három évtizede bevált azon alapelvét, hogy a modern természet- és társadalomtudományi, valamint műszaki-technikai tudásanyagot együtt tanítja a védelmi diszciplínákkal, és az első katonai beosztások ellátásához szükséges gyakorlati ismereteket, jártasságokat és készségeket összehangolja az egyetemi tudományos igényű felkészítés követelményrendszerével. Tiszti felkészítésünk külföldi el-

ismerésének, tisztjeink nemzetközi szereplése pozitív megítélésének sok szakértő szerint ezen integrált képzés az alapja.

A Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola továbbra is kettős végzettséget (mérnöktiszt vagy közgazdásztiszt) biztosít, az egyetem azonban áttért az „egydiplomás" képzésre, végzőseinek – szaktól függően – államilag elismert katonai diplomát nyújt.

A modernizált képzési rendszer megtartotta a védelmi szakok vonatkozásában bevált kétlépcsős felkészítési rendszert, azaz meghagyta az egyetemi oktatás főiskolai (főiskolai program) és egyetemi (kiegészítő egyetemi képzés, második nappali képzés) kimenetét. A képesítési követelmények szabályozzák a végzettség szintjeit (négyéves képzés után főiskolai, ötéves képzés – vagy kettő-három éves kiegészítő egyetemi képzés – után egyetemi diploma) és a szakképzettséget is.

A katonai szakokon főiskolai diplomát szerzett fiatal tisztek „irányított szakgyakorlatként" felfogott csapatgyakorlat után, minőségi követelmények (legalább jó minősítésű főiskolai diploma, egy nyelv középfokú ismerete, jó és kiemelkedő minősítésű csapatszolgálat) teljesítésével kerülhetnek vissza a ZMNE falai közé, s fejezhetik be a szaktudományos felkészülésüket kiegészítő egyetemi alapképzés (második nappali alapképzés) formájában.

Ötéves egyetemi alapképzést alapvetően az ún. nyitott szakok (a politikai élet által érdeklődéssel várt biztonság- és védelempolitikai, illetve a többezer fős képzési szükséglettel kecsegtető védelmi igazgatási) folytatnak, bár ezek is képesek lesznek két- és hároméves kiegészítő vagy posztgraduális képzésre.

A graduális képzésre épül rá a posztgraduális oktatás rendszere (polgári egyetemet végzettek másoddiplomás képzése, doktori képzés stb.), valamint a közvetlen katonai beosztásokra, szervezeti pozíciókra és célfeladatokra felkészítő tanfolyamok (pl. zászlóalj, dandár törzstiszti tanfolyamok, polgári életből átvett tisztek katonai felkészítése, szakmai továbbképzések, nyelvoktatás, vezérkari képzés) rendezett összessége.

Az oktatás és a tanulmányi rend modernizációja nem jelenti teljeskörűen a védelmi egyetemi (főiskolai) oktatás polgári elvek, szabályok és normatívák szerinti átszervezését. A katonai felsőoktatásban az elmúlt három évtizedben felhalmozott értékeket (a hivatásos pályára történő szocializációs folyamat pozitív elemeit; a működés „katonás" szervezettségét, rendjét; az elmúlt fél évtizedben felerősödött tisztképzési hagyományokat; a katonai-rendvédelmi pályára való felkészítés sajátos, elit elemeinek megjelenését) megőrzi, sőt helyenként fejleszti az új követelmények között. Különösen fontos a hallgatói jogviszony, a „tiszti növendék" és az „egyetemi/főiskolai polgár" státusz tartalmi-formai különbségeinek és azonosságainak felismerése, az eltérő és mégis egybeeső magatartási-viselkedési értékek, attitűdök, szocializációs szerepek tér-, hely- és időbeli dimenzióinak meghatározása. Ez korlátozottan még a polgári ösztöndíjas hallgatók diákéletére is kiterjedhet, hiszen az egyetem/főiskola graduált civil végzőseinek jól felfogott érdeke, hogy megtanulják: hogyan kell a polgári életnél mindenképpen szabályozottabb, kötöttebb, sajátos jegyekkel rendelkező szférában tevékenykedni.

Az egyetem szervezeti integrációja ugyanakkor nem tudta csökkenteni a területi széttagoltságot, ezért telephelyként tovább működteti a szentendrei és szolnoki volt főiskolai bázisokat.

Előkészület alatt van a katonai felsőoktatás teljes integrációjának megvalósítása. Ennek során a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola is befejezné önálló tevékenységét, s az egyetem műszaki főiskolai karaként működne tovább.

Az átalakítás tehát egy flexibilis, hatékony intézményrendszeri keretben biztosítaná a katonai és civil (társadalmi) területeken a korszerű, más területekkel összehasonlítható, s azokon is hasznosítható, az európai kihívásoknak megfelelő és a nemzetközi együttműködésben alkalmazható védelmi felkészítést. E megújult oktatásban részt venni, abból részesedni komoly kihívást, de egyben megtiszteltetést is jelent.